

„НЕРАЗДЕЛНИ“ НА ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ. АНАЛИЗ

Сариака Рандрямярана

Чужди езици и култури, II курс

Страсбургски университет

Пенчо Славейков е роден на 27 април 1866 г. в Трявна. Той е част от писателите, направили възможно модернизирването на българската литература. Като член на литературния кръг „Мисъл“ той се откроява със суровата си литературна вискателност както към самия себе си, така и към своите съмишленици.

Тук предмет на анализ ще бъде неговата поема „Неразделни“, за да отговорим на въпроса защо има основание тя да се разглежда като лична и амбициозна творба, бележеща поврат в развитието на българската литература. Макар да не знаем със сигурност дали тя има биографична основа, изглежда очевидно, че в нея Пенчо Славейков изразява близки на сърцето му чувства. „Неразделни“ разказва за една прокълната любов във формата на модерна балада, в която възвишеното и романтичното се сливат.

Какво е възвишеното? Това е естетическо понятие, означаващо онова, което надхвърля красивото. То се състои в неизразимото, откриваемо и в Славейковия текст. Изрази като „усамотени, тайната си повери, плахи листи, унесен, шепота“ (Slaveykov 2001: 117) внушават съкровеността на неизречимото. Става въпрос за толкова голяма любов и мъка, че човек сякаш би бил поразен от тях, ако ги изговори. И точно тук е възвишеното: в това, което не може да бъде изказано, но може да бъде прочетено между редовете.

Какво е романтизъм? Това е „интелектуално, литературно и художествено движение, чиято цел е да обнови формите на мислене и изказ, отхвърляйки класическите правила и рационализма, проповядвайки култ към природата и аза, чувствителността, въображението, мечтата, меланхолията и духовността...“ (CNRTL). И така, макар в тази творба Пенчо Славейков да не отхвърля напълно класическите литературни понятия, с нея той далече надхвърля традиционната българска литература, като въвлича читателя в едно дълбоко лично терзание.

За да разкаже своята история, авторът използва и природни образи: „брега, явор, калина, листи, слънце, двори, вейчици...“ (Slaveykov 2001: 117). Природният кадър се променя успоредно с развитието на тяхната любов. Поемата започва и завършва с описанието на явора и калината, обречените влюбени с преобразени души. Сетивни усещания са пренесени върху изразените чувства: „бяха мъките горчиви“ (Slaveykov 2001: 117). Романтичското се открива също и в аз-изказа. Дали говори самият автор или един напълно фикционален лирически „аз“? Не знаем, но присъствието на два „аза“ – на разказвача и на Калина, засилва личния характер на поемата и кара читателя да се чувства още по-въвлечен в историята. Срещат се „аз“, „ние“, авторът, неговото въображение и това на читателите.

Тази поема е обяснение в любов. Прокълната, фатална или вечна, тази любов е толкова мощна, че позволява на влюбените да се открият и след смъртта. В начина, по който Калина говори за своята любов, също намираме присъствието на романтичския стил в сливането на гласовете на любовта с тези на природата. Всичко е свързано, връзки са изтъкани между всички елементи на декора, за да ни предоставят нежната и цялостна картина на тази невинна млада любов.

Но на лекия и приятен свят на любовта се противопоставя този на забраната и осъждането. Родителите на двамата млади им отказват правото да се обичат, докато те изнемогват от копнеж по свобода, за да могат да изразят любовта си без ограничения. [...]

Ето до какво довежда забраната – до смърт. В началото Иво окуражава любимата си и я уверява, че всичко ще се развие по най-добрия начин в най-добрия от всички възможни светове, защото любовта им е прекалено силна, за да бъде ограничена. Но фигурата на съдбата и предопределеността присъства в поемата. Тя се материализира в образа на ножа, забит в сърцето. Двамата влюбени не просто се пробождат, те се пробождат право в сърцето, защото няма по-голяма болка от тази, да се изгубят взаимно.

Нек' сега ни се нарадват, мене майка, нему татко:

мъртви ние пак се любим и смъртта за нас е сладка! (Slaveykov 2001: 117)

Този сюжет за прокълнатите влюбени се среща в цялата световна литература. Историята в Шекспировата творба „Ромео и Жулиета“ е много подобна, макар смъртта на героите в нея и в „Неразделни“ да не настъпва по еднакъв начин.

Отровата, проникваща в телата на Ромео и Жулиета, също е разтърсваща картина. Отровата е почти безболезнено оръжие, течност, която се стича в гърлата им, докато двамата се съберат в отвъдното...

Поемата „Неразделни“ ни предлага философски подход към въпросите за любовта, живота и смъртта. Тези три теми са може би най-обсъжданите и в античната, и в модерната философия. Защо? Защото хората натрупват нов опит и си изковават нови виждания. Променят се нравите, начините на мислене. В същото време има аспекти на тези понятия, които остават неизменни.

Животът ни носи предели. Ние сме ограничени от това, което обществото ни налага чрез социалната йерархия, моралните норми или тесните възгледи за света... Всичко в живота е ограничено в смисъла на това, че има начало и край. Така че ние не сме свободни, напротив, ние сме като затворници. Това се случва и с нашите двама влюбени. В рамките на живота тяхната любов е ограничена от обществото и родителите. Те са като в клетка, зазидани от обичайния ход на нещата и от волята на съдбата. Затова изходът за тях е в смъртта:

мъртви ние пак се любим и смъртта за нас е сладка!
Не в черковний двор зариха на любовта двете жъртви -
тамо ровят само тия, дете истински са мъртви. (Slaveykov 2001: 118)

Смъртта означава прекъсване на обичайния ход на нещата, край на рутината, на рамката на забраните. Тя прави възможни промяната и обратата в съдбата. Всичко, което животът не е могъл да ни поднесе, ще ни го даде смъртта, при това без условия и без да си го взема обратно. В смъртта е скрита свободата да се живее и да се обича, в нея е ключът към вечността.

А погребяха ни тука, на брегът край таз долина...
Той израстна кичест Явор, а до него аз Калина; -
той ме е прегърнал с клони, аз съм в него вейки свряла,
За сърцата що се любят и смъртта не е раздяла...“ (Slaveykov 2001: 118)

Наистина, смъртта е тази, което позволява достигането до вечния свят, в който нищо няма край. В смъртта любовта между двамата влюбени никога няма да свърши. Ще бъде вечна и ще трае. Просто така... Точно с това се свързва идеята за

прераждането в текста. След смъртта Иво се преражда в явор, а девойката – в калина, мощно, закрилящо дърво, и нежен храст, деликатен и крехък. Но заедно и благодарение на това прераждане, на брега на тази река, те остават неразделни, завинаги влюбени.

Най-запомнящото се в този текст е новаторският аспект, чрез който Славейков ще преобрази цялата българска литература. Авторът предлага оригинална творба, съдържаща черти на възвишеното и на романтизма. Присъствието на лирически „аз“ позволява по-дълбоко личностно проникване в разказа и в споделените чувства. Себеизразяването на една любов, прокълнатата приживе и разцъфнала след смъртта, се подсилва от идеята за вечността по пътя на прераждането.

Дълго аз стоях и слушах, там под сянката унесен,
и това що чух, изпях го в тази моя тъжна песен. (Slaveykov 2001: 118)

Лирическият „аз“ в това двустишие може би е авторът, с когото и читателят се идентифицира. На неговия разказ всеки реагира по своему, но всички ние оставаме замислени и безмълвни пред съдбата.

Може би в това е сърцевината на текста: че човек може да се противопостави на съдбата и на веригите на живота, и да намери умиротворение в смъртта. Еманципиране чрез смъртта...

Превод със съкращения: Миряна Янакиева

Библиография

- CNRTL: Site web CNRTL (Centre national de ressources textuelles et lexicales)
<<https://www.cnrtl.fr/>>.
- Slaveykov 2001: Slaveykov, P. Епика. Sofiya: Figura, 2001. [Славейков 2001: Славейков, П. Епика. София: Фигура, 2001.]